

Warszawa, 14-11-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

VII.510.32.2022.JRO

**Pan
Adam Bodnar
Minister Sprawiedliwości
ePUAP**

Szanowny Panie Ministrze,

na tle rozpoznawanych przeze mnie spraw ujawnił się problem braku możliwości zaskarżenia postanowienia sądu w przedmiocie wyłączenia jawności postępowania (art. 153 i art. 394 §1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.; dalej też jako: k.p.c.). W moim przekonaniu art. 153 i art. 394 §1 k.p.c. w zakresie, w jakim nie przewidują możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie sądu o przeprowadzeniu posiedzenia lub jego części za zamkniętymi drzwiami, jest niezgodny z konstytucyjnym prawem stron do zaskarżania orzeczeń w pierwszej instancji oraz prawem obywateli do zewnętrznej jawności postępowania (art. 78 Konstytucji w zw. z art. 45 Konstytucji RP i art. 6 Europejskiej konwencji praw człowieka).

W sprawie tej pierwsze wystąpienie skierowałem do Ministerstwa Sprawiedliwości pismem z 20 kwietnia 2022 r., postulując nowelizację przepisów umożliwiającą zaskarżenie postanowień wyłączających jawność zewnętrzną postępowania. Minister Sprawiedliwości odniósł się do tej propozycji negatywnie w

piśmie z 12 maja 2022 r. nr DLPC-V.053.1.2022. W związku z tym, że przedstawiony przeze mnie w wystąpieniu z 2022 r. problem pozostaje aktualny, pragnę zwrócić Pana uwagę na następujące kwestie.

W pierwszej kolejności należy podkreślić, że jawność postępowania jest nie tylko prawem stron, ale także każdego pełnoletniego obywatela, który co do zasady może wziąć udział w każdym interesującym go posiedzeniu sądu w określonej sprawie. Oczywiście zakres przedmiotowy prawa do jawności dla stron jest szerszy niż dla osób postronnych, niemniej jednak w obu przypadkach stanowi ono uprawnienie chronione przez Konstytucję RP i prawo międzynarodowe. Według jednolitego stanowiska doktryny oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP wynika prawo do jawności zewnętrznej postępowania¹, z którym wiąże się „obowiązek zapewnienia publiczności możliwości wstępu na rozprawę”². Jeszcze bardziej stanowczo określa to art. 6 ust. 1 Europejskiej konwencji praw człowieka, wprost wspominając o prawie „prasy i publiczności” do udziału w postępowaniu sądowym. Jawność zewnętrzna jest jedną z gwarancji rzetelnego procesu sądowego oraz filarów zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości. Po pierwsze, motywuje ona sędziego orzekającego w sprawie do autokontroli, czyli do bardziej skrupulatnego i rzetelnego wypełniania obowiązków procesowych. Po drugie, umożliwia osobom postronnym, występującym w roli reprezentantów opinii publicznej, sprawowanie obywatelskiej kontroli nad działalnością sądów oraz informowanie społeczeństwa o jej wynikach³. W tym kontekście należy podkreślić, że **jawność zewnętrzna jest nie tylko prawem obywatela jako takiego, ale także**

¹ P. Grzegorzczak, K. Weitz, uw. z nb. 107 do art. 45, w: M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Legalis 2016; P. Sarnecki, uw. nr 11 do art. 45, w: L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, LEX 2016.

² Wyroki TK z: 11 czerwca 2002 r., SK 5/02; 6 grudnia 2004 r., SK 29/04; 2 października 2006 r., SK 34/06; 27 października 2015 r., K 5/14; 22 marca 2017 r., SK 13/14.

³ J. Roszkiewicz, *Jawność postępowania sądowego w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2021, Nr 2, s. 12. Zob. też wyroki TK z: 11 czerwca 2002 r., SK 5/02; 6 grudnia 2004 r., SK 29/04; 7 marca 2006 r., SK 11/05.

prawem strony postępowania w tym sensie, że może ona życzyć sobie udziału publiczności w posiedzeniu. Na związek między jawnością zewnętrzną a rzetelnością procesu wskazuje Europejski Trybunał Praw Człowieka: „czyniąc proces wymierzania sprawiedliwości widocznym, publiczność przyczynia się do osiągnięcia celu Art. 6, jakim jest uczciwy proces, którego gwarancja jest jedną z fundamentalnych zasad każdego demokratycznego społeczeństwa”⁴.

Tymczasem w świetle art. 153 Kodeksu postępowania cywilnego sąd może odmówić obywatelowi jego konstytucyjnego prawa do jawności w drodze niezaskarżalnego postanowienia niewymagającego uzasadnienia, tym samym ograniczając także chronione konstytucyjnie i konwencyjnie prawo podmiotowe publiczności do udziału w posiedzeniach sądowych, co jest w mojej ocenie nieakceptowalne, jako pozostające w sprzeczności z Konstytucją RP.

Z art. 78 Konstytucji RP wynika bowiem prawo stron postępowania do uruchamiania procedury weryfikującej prawidłowość wszelkich rozstrzygnięć indywidualnych wydawanych przez organ działający w charakterze pierwszej instancji, które kształtują lub określają prawa, obowiązki i status prawny stron postępowania⁵. Jak się słusznie podkreśla w doktrynie, omawiane prawo podmiotowe obejmuje nie tylko orzeczenia co do istoty, ale także postanowienia dotyczące kwestii incydentalnych⁶.

Postanowienie sądu o wyłączeniu jawności postępowania ingeruje pośrednio w prawo do rzetelnego procesu sądowego, bo – jak już wspomniano – jawność

⁴ Zob. np. wyroki ETPC z: 12 kwietnia 2006 r., *Martinie v. France*, §39; 11 maja 2021 r., *Klin v. Rosja*, §106; 3 listopada 2022 r., *Mamaladze v. Gruzja*, §91.

⁵ L. Garlicki, K. Wojtyczek, uw. nr 4 i 8 do art. 78, w: M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Legalis 2016.

⁶ T. Ereciński, w: *Spotkanie na temat „Konstytucyjna zasada, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne a instytucja kasacji”*, „Biuletyn RPO. Materiały” 2000, z. 38, s. 46–47; F. Zedler, *Zagadnienie instancyjności postępowania cywilnego*, w: *Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, Warszawa 2000, s. 383 i n.; P. Grzegorzczak, K. Weitz, uw. z nb. 15 do art. 78, w: M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Legalis 2016.

zewnątrzna jest jedną z gwarancji procesowej rzetelności. Od lat mówi o tym Europejski Trybunał Praw Człowieka, wskazując, że „publiczny charakter [rozprawy] chroni strony przed sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości w tajemnicy z pominięciem publicznej kontroli”⁷. Nie można się więc zgodzić ze stanowiskiem Ministra Sprawiedliwości wyrażonym w uprzednio kierowanej do mnie korespondencji, że „to nie strony zostają ograniczone w swych uprawnieniach tylko publiczność nie ma wstępu na salę sądową”. Wyłączenie jawności posiedzenia uderza nie tylko w prawa publiczności, ale także w prawa stron postępowania, które mogą życzyć sobie udziału publiczności w posiedzeniu jako jednej z gwarancji rzetelności procesu.

Skoro zaś postanowienie sądu na podstawie art. 153 k.p.c. ingeruje w prawo jednostki, to zgodnie z art. 78 Konstytucji RP powinno podlegać zaskarżeniu. Wymagań wynikających z art. 78 Konstytucji RP nie realizuje art. 380 k.p.c. pozwalający sądowi odwoławczemu na ocenę niezaskarżalnych postanowień sądu I instancji. Art. 380 k.p.c. stanowi bowiem część procedury apelacyjnej będącej wyrazem dwuinstancyjności postępowania wymaganej przez art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, a jak słusznie podkreśla się w doktrynie, zakres przedmiotowy art. 78 Konstytucji RP „zasadniczo wykracza poza gwarancję dwuinstancyjności postępowań sądowych”⁸.

Oczywiście świadom jestem, że art. 78 zd. 2 Konstytucji dopuszcza ustanawianie wyjątków od tej zasady w drodze ustawy. Przepisu tego jednak nie można interpretować jako nieograniczonej swobody ustawodawcy zwykłego w określaniu wyjątków od prawa do zaskarżania orzeczeń wydanych w I instancji. W orzecznictwie TK od dawna podkreślano, że wyłączenie zaskarżalności orzeczenia „powinno być podyktowane szczególnymi okolicznościami oraz odpowiadać zasadzie

⁷ Wyroki ETPC z: 1 maja 2021 r., *Klin v. Rosja*, §106; 2 czerwca 2022 r., *Straume v. Łotwa*, §124;; 3 listopada 2022 r., *Mamaladze v. Gruzja*, §91.

⁸ L. Garlicki, K. Wojtyczek, uw. nr 5 do art. 78, w: M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Legalis 2016.

proporcjonalności”⁹. Tymczasem całkowite wyłączenie zaskarżalności postanowienia w przedmiocie rozpoznania sprawy za zamkniętymi drzwiami, w mojej ocenie, nie jest niezbędnym środkiem dla ochrony wartości wymienionych w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP¹⁰. Wartości te mogłyby być dalej zabezpieczone za pomocą łagodniejszego środka w postaci zaskarżalnego postanowienia sądu o wyłączeniu jawności. Sama możliwość zaskarżenia nie powodowałaby przecież, że w procesie cywilnym przestałaby być chroniona moralność, porządek publiczny, życie prywatne stron czy inne ważne interesy prywatne.

Zważywszy, że kontrola odwoławcza z założenia polega na weryfikacji podstaw prawnych i faktycznych badanego rozstrzygnięcia, wprowadzenie zaskarżalności postanowień z art. 153 k.p.c. powinno zostać powiązane z wprowadzeniem wymogu ich uzasadnienia.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264 ze zm.), zwracam się z prośbą o zainicjowanie prac legislacyjnych nad nowelizacją art. 153 i art. 394 §1 Kodeksu postępowania cywilnego w celu wprowadzenia:

- 1) wymogu uzasadnienia postanowienia w przedmiocie wyłączenia jawności postępowania;

⁹ Wyroki TK z: 6 grudnia 2011 r., SK 3/11; 14 maja 2013 r., P 27/12; 26 listopada 2013 r., SK 33/12; 8 czerwca 2016 r., P 62/14.

¹⁰ Warto też zaznaczyć, że o ile art. 45 ust. 2 Konstytucji RP **stanowi jedynie o możliwości** wyłączenia jawności rozprawy ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny, to art. 153 k.p.c. stanowi o **obligatoryjnym** zarządzeniu (z urzędu) odbycia całego posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych, gdy publiczne rozpoznanie sprawy zagraża porządkowi publicznemu lub moralności albo jeżeli mogą być ujawnione okoliczności objęte ochroną informacji niejawnych oraz o **obligatoryjnym** zarządzeniu w powyższym przedmiocie (na wniosek), kiedy mogą być ujawnione okoliczności stanowiące tajemnicę przedsiębiorstwa. Takie zarządzenie może być również wydane fakultatywnie, w sytuacji, gdy podane przez stronę przyczyny zostaną uznane za uzasadnione lub jeżeli mają być roztrząsane szczegóły życia rodzinnego.

2) możliwości zaskarżenia takiego postanowienia przez stronę postępowania.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/